

ACTIVITATEA SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ A LUI GEORGE BARIȚIU PÎNĂ LA 1848

de MICHAEL KRONER

Prin ideile și activitatea sa, George Barițiu a fost una din personalitățile cele mai complexe și mai active ale poporului român din secolul al XIX-lea. Din activitatea sa, care îmbrățișează mai bine de o jumătate de veac, primul deceniu se desfășoară în frământata perioadă a destrămării feudalismului. Fiind o personalitate cu preocupări multiple — animator al vieții cultural-artistice transilvănene, om de școală, ziarist de talent și întemeietor de publicații, om politic, economist cu concepții progresiste, istoriograf, lingvist, organizator și conducător de instituții economice și culturale —, Barițiu a urmărit toate problemele mai importante ale acestei perioade de trecere de la feudalism la capitalism. Din numeroasele preocupări și acțiuni, lupta sa împotriva tiraniei feudalismului, a oprimării sociale și naționale, ca și cea pentru realizarea unității și independenței poporului român, constituie una din cele mai eroice pagini din viața marelui cărturar și, în același timp, din istoria ziaristicii românești.

Așa cum arată Vasile Netea în monografia sa¹, George Barițiu nu este pentru istoriografia română un necunoscut. Dimpotrivă! Puțini dintre luptătorii și scriitorii generației sale s-au bucurat de mai multă considerație, nu numai din partea contemporanilor, ci și a urmașilor, și despre puțini s-a scris mai insistent și mai variat decît despre George Barițiu². Și totuși, adaugă același autor, Barițiu nu este cunoscut clar, cunoscut întreg, mai ales din punctul de vedere al ideilor, acțiunilor, realizărilor și al influenței exercitate asupra timpului său.

În ceea ce privește activitatea socială și națională a lui Barițiu, problemă pe care ne-am propus s-o tratăm în lucrarea de față, se impune constatarea că asupra acestor aspecte din activitatea marelui patriot s-a scris un

---

¹ Vasile Netea, *George Barițiu și activitatea sa*, Edit. științifică, București, 1966.

² Vezi bibliografia scrierilor despre G. Barițiu la V. Netea, *op. cit.*, p. 331—337.

însemnat număr de studii³. Dacă istoriografia burgheză s-a limitat să abordeze în această direcție aproape exclusiv meritele lui Barițiu pe plan cultural și al luptei naționale, istoriografiei marxiste i-a revenit sarcina să aprofundeze mai întâi în lumina materialismului istoric studiul acestor probleme și să-și îndrepte, în al doilea rând, atenția asupra acelor laturi din moștenirea marelui cărturar, care au fost mai puțin, sau de loc studiate, pînă în prezent, adică activitatea socială, gîndirea și ideile ideologice avansate. Lucrarea de față își propune să prezinte într-o sinteză aceste preocupări ale lui Barițiu și să întregască cu investigații proprii unele din aceste aspecte.

I

ACTIVITATEA SOCIALĂ ȘI LUPTA ANTIFEUDALĂ A LUI G. BARIȚIU

În lupta ce se profila tot mai clar înainte de 1848 între cele două sisteme, cel feudal și cel capitalist, Barițiu ca democrat burghez, ia poziție hotărîită pentru dezvoltarea producției capitaliste, pentru înlăturarea piedicilor ce frînau această dezvoltare. Deja în primăvara anului 1839, tînărul redactor al foilor brașovene a schițat — în cadrul orînduirii feudale deocamdată — un adevărat program de reconstrucție economică a Transilvaniei, în articolul intitulat „Cîteva *aiieptări* [considerații] asupra sărăciei ce se vede a ne copleși în Transilvania!“⁴. Bazîndu-se pe constatările culese din periodicele „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde“ și „Házi Szeged“ Barițiu face un aspru rechizitoriu sistemului economic feudal, denunțînd starea înapoiată a agriculturii, arată nemulțumirea consumatorilor față de prețurile și calitatea manufacturilor, insuficiența mijloacelor de comunicație, lipsa de fabrici și de școli tehnice și industriale, eroarea exportului de materii prime care se puteau valorifica prin industriile locale și a importului de mărfuri indicate a se produce în interior, insuficienta valorificare a bogățiilor naturale, criza financiară ș.a. Barițiu ia în același timp o atitudine categorică împotriva breslelor, care, pe de o parte, prezentau produse nesatisfăcătoare, iar pe de altă parte, împiedicau pătrunderea elementului românesc în domeniul meseriilor⁵. „Să se mai lărgească îngrăditurile țeherilor“,

³ *Ibidem*.

⁴ „Gazeta de Transilvania“, nr. 18, 1839 (în continuare prescurtat „Gazeta“). Articolul a fost reprodus de Heliade în „Curierul românesc“, nr. 77, 1839.

⁵ Vezi articolele Pentru industria și negoșul din Brașov, Statistica țeherilor, corporațiilor și alte societăți, în „Gazeta“, nr. 89, 1845; nr. 57, 1844; cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 150.

scrie în 1843⁶, iar în 1846⁷ se ridică împotriva „privilegiurilor asupritoare”. Aceste privilegii trebuiau să dispară pentru a se putea îmbunătăți starea economică.

La baza procesului de înlocuire a orînduirii feudale cu cea capitalistă trebuia să stea, în primul rînd, eliberarea și împrîpietărirea țărănilor iobagi. Lupta pentru realizarea acestui deziderat va fi una dintre sarcinile de bază în vastul program conceput de Barițiu, pentru eliberarea socială și națională a poporului român. Îmbrățișînd atît interesele țărănimii iobage, cît și cele ale meseriașilor și muncitorilor, gîndirea economică a lui Barițiu se concretizează în anul 1847 într-o formulă dintre cele mai îndrăznețe: pămînt liber și muncă liberă⁸. Publicînd extrase dintr-un articol apărut în Germania despre frămîntările sociale în Europa, „Gazeta de Transilvania” scria deja în 1840 că în ultimul timp „dinaintea puterii banilor cade puterea duhului, încît acela este mare și de ispravă, care are bani mulți... Prin aceasta clasa de mijloc a oamenilor, din care se nasc speculanți, negustori și fabricanți, amenință cu o cutropire a societății... Într-aceea, clasa de jos a oamenilor cum sînt țărăanii și economii, își simte și ea drepturile sale... Din acest haos, din acest amestec amețitoriu, trebuie neapărat să se nască o puternică zguduire a tuturor ramurilor societății, adecă război”⁹.

*

Trăind din tinerețe într-un sat de iobagi, Barițiu a rămas zgduit de soarta nemiloasă a poporului exploatat, brutalizat, batjocorit de către nemeșimea proprietară și de aparatul administrativ al acestei nobilimi. Precum arată în autobiografia sa, văzu adeseori cum vicespanii, solgăbirăii și ceilalți dregători domnești băteau pe oameni cu cîte 15, 25 și 50 de bețe de alun, de multe ori fără judecată prealabilă¹⁰. Puterea domnilor nemeși nu se oprea nioi la casa preotului român și nici la porțile bisericii. Dacă în popor se producea o mișcare, erau trași la răspundere pînă și clericii români¹¹. „Sub impresiuni cum erau toate acestea — scrie Barițiu în autobiografia sa — și altele asemenea, era oareșicum lucru firesc ca în spiritul tînărului să prindă

⁶ George Bariț, *Scrieri social-politice*. Studiu și antologie de V. Cheresteșiu, C. Mureșan, Gh. E. Marica, Edit. politică, București, 1962, p. 78 (în continuare prescurtat *Scrieri social-politice*).

⁷ *Ibidem*.

⁸ Cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 151.

⁹ „Gazeta”, 1840, p. 195—196.

¹⁰ George Barițiu, *Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 5.

¹¹ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 577.

succesive rădăcini dorința de a lucra odată pentru emanciparea poporului din jugul barbar al feudalismului¹².

Mizeria, lipsa de drepturi a poporului iobag din Transilvania, îl frământau mereu pe tânărul redactor al foilor românești de la Brașov. Încă din primele numere ale „Gazetei de Transilvania“, el își afirmă opinia în vederea ameliorării situației lor. La început el nu ajunsese însă la înțelegerea necesității lichidării robotei și a tuturor servituților și punea accentul mai mult asupra ridicării nivelului cultural al maselor, prin formarea de școli și a diferitelor instituții de cultură¹³.

Dar cu cât se intensifică nemulțumirea țăranimii, în preajma revoluției din 1848, cu atât îi deveneau lui Barițiu mai clare adevăratele cauze ale frământării maselor, și atunci începu să ceară — văzînd în aceasta o necesitate istorică — lichidarea iobăgiei. Atitudinea lui față de frământările țăranimii a devenit astfel mai hotărîtă. În preajma revoluției el vedea necesitatea desființării iobăgiei în toată greutatea ei¹⁴.

Dar, din nefericire, și spre permanenta indignare a lui Barițiu, tocmai acesta a fost domeniul pe care în perioada respectivă l-a putut aborda mai puțin, și asupra căruia a trebuit să se pronunțe cu cea mai mare precauție. Autoritățile feudale, dispozițiile cenzorilor nu permiteau gazetelor române să atace direct instituția iobăgiei, pe care se întemeia întreaga putere economică și politică a nemeșimii maghiare. Totuși, Barițiu a reușit să strecoare părerile sale asupra servituției în foile din Brașov, pornind fie de la ideile generale ale progresului european, fie de la polemicile din ziarele maghiare și săsești, care susțineau puncte de vedere antagonice, fie de la dezbaterile dietei transilvănene. În ciuda acestui fapt, Barițiu a fost acuzat în repetate rînduri, mai ales de ziarele maghiare, dar și de cele săsești, ca instigator sau șef de „partidă românească“, ceea ce însemna un pericol pentru ziarele românești.

Aceasta fiind situația, Barițiu a trebuit să fie foarte precaut, a putut să spună doar în mod indirect ceea ce îl frământa. A folosit însă fiecare prilej pentru a strecura în foile sale idei despre necesitatea eliberării poporului din servitutea feudală, idei despre dreptul tuturor oamenilor la viață și libertate.

Unul din procedeele foarte des folosite de Barițiu este, precum am arătat, reproducerea sau rezumarea unor articole cu accente de critică socială, apărute în presa maghiară sau germană. Redactorul brașovean nu uită însă să

¹² *Ibidem*.

¹³ I. Kovács, *Problema desființării iobăgiei și a improprietății țăranimii din Transilvania*, văzută de George Barițiu, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, VI, 1963, p. 98—99.

¹⁴ *Ibidem*.

adauge la aceste materiale punctul de vedere propriu. Începînd din anul 1841, el va publica periodic știri despre dezbaterile dietale și ale adunărilor comitatelor, din Transilvania și Ungaria, în legătură cu propunerile referitoare la impunerea nobilimii la sarcini fiscale și la plățirea unei contribuții pentru întreținerea drumurilor¹⁵. Dăm un exemplu. Publicînd hotărîrea Casei deputaților din dieta Ungariei, ca nobilii țării să ia asupra lor o contribuție de 2 585 000 florini, redacția „Gazetei” comentează laconic: „Semne bune”¹⁶.

În 1844, Bărițiu are curajul să scrie chiar un „articol începător” pe tema contribuției nobilimii. El constată că „... de cînd partidele liberale în aceste patrii au început a pretinde cu glas mare ca pe viitor toate plasele locuitorilor, fără nici o deosebire, să se supună la plățirea contribuției în visteria publică, de atunci plasele privilegiate, care pînă aci mai lesne-și putea închipui că se va cotropi cerul decît ar fi cu puțință ca ele să dea ceva din buzunar în folosul țării și spre ușurarea celor asupriți, veniră în toate țările în confuzie mare; iar plasele orașenilor și ale țăranilor muncitori începură a-și înălța ochii și a întreba dacă în adevăr numai ele ar fi preursite prin puterile de sus ca să poarte toate nemărginitele cheltuieli cîte se cer spre a coperi trebuințele patriei... În Ungaria, nobilimea a lăsat pînă în ceasul acesta ceva din ale sale drepturi relative către țăranii muncitori, dar nimic din dreptul de a nu plăti contribuție; în Transilvania noastră, ohiar și urbanul, adică planul de a ușura directe pe țărani, încă este acum numai în lucrare, iar în privința contribuției e încinsă și pînă în minutul acesta o luptă, după a noastră părere foarte mult însemnătoare, între așa-numiții liberali, care strigă: «să contribuim cu toții» și între strînșii conservatori, a căror deviză este: «nu plătim»”¹⁷.

Dintre problemele majore, discutate de dieta Transilvaniei din preajma revoluției de la 1848, era urbanul, adică legea care să fixeze mărimea sesiilor iobagiale, numărul zilelor de lucru, al dijmii și al altor prestații datorate de iobag proprietarului.

Amînată mereu, de zeci de ani, de la o dietă la alta¹⁸, în sesiunile din 1846—1847 dieta a fost totuși silită să voteze o lege urbanială. Deschiderea dietei fusese precedată de o amplă discuție publicistică, susținută în special de ziarele „Erdélyi Hiradó” (liberal) și „Múlt és Jelen” (conservator). De

¹⁵ „Gazeta”, 1841, p. 202—204; 1844, p. 85, 249—250, 329; 1845, p. 18, 77; 1847, p. 58; 1849, p. 393—394.

¹⁶ *Ibidem*, 1844, p. 329.

¹⁷ *Scieri social-politice*, p. 84—85; publicat în „Gazeta”, 1844, p. 249—250.

¹⁸ Victor Chereșteșiu, *Adunarea națională de la Blaj. Începuturile și alcătuirea programului revoluției din 1848 din Transilvania*, Edit. politică, București, 1966, p. 52; *Istoria României*, vol. III, Edit. Academiei R.P.R., București, 1964, p. 1034; „Gazeta”, 1842, p. 5—6, 26—27, 117, 129—130, 133—134, 141—142, 145—147.

data aceasta și Barițiu sparge tăcerea și intră în discuție. „Deși simțeam trebuința de a vorbi despre urbariu, ca despre un ce care poate face epohă în viața țăranului, — mărturisește gazetarul brașovean — cu toate acestea ne-am sfiit pururea, ca nu cum va să cădem în prepus că sprijinim partida aceluia”¹⁹. Rezumînd în articolul „Țăranii, urbariul și tipariul”²⁰ părerile celor două ziare menționate în problema urbariului, păreri care se deosebeau fundamental în indicarea mijloacelor de urmat, Barițiu afirmă în concluzie, evitînd precizările, că e nevoie de reforme care să fie de acord cu însăși „postulatele veacului”, că e necesar ca problema să nu fie „numai discutată ci și rezolvată cu norocire”. Recomandă „să scriem mai puține și să deregem mai mulțișoare”. Și într-un alt articol Barițiu se pronunță pentru legi care să aducă „o împărțire amăsurată a sarcinilor statului asupra tuturor”²¹.

Asupra problemei urbariului, Barițiu nu izbuti să insiste mai amplu decît toamna, după deschiderea dietei, și mai ales după ce apărură în „Erdélyi Hiradó” o lungă expunere asupra „Cauzei române”, semnată cu pseudonimul Székely, sub care se ascundea Alexiu Iacob. Expunerea lui Iacob era larg concepută și, în partea introductivă, deosebit de favorabilă românilor. El amintea despre „starea tristă a poporului românesc” și despre sărăcia și lipsa de hrană, igienă și cultură a iobagilor. Pentru îndreptarea situației lor propunea o nouă lege urbarială, modificarea legii breslelor, răscumpărarea iobăgiei, drepturi politice pentru iobagii răscumpărați, dreptul de a avea proprietăți, dreptul de a ocupa funcții, egalitate fiscală, școli satești etc. În problema națională susținea și el însă programul lui Kossuth. Românii în schimbul libertăților și egalității sociale și economice, trebuiau să se contopească în sînul naționalității maghiare. Barițiu reproduce studiul lui Iacob în „Gazeta”²². Avu astfel prilejul, răspunzînd autorului maghiar, să facă un istoric al problemei românești, arătînd că românii doresc deplină egalitate în toate domeniile, nu numai în cel social, ei trebuind să fie recunoscuți ca a patra „națiune” transilvăneană²³.

Începute în presă, discuțiile continuară cu și mai mare înverșunare în dietă, dar nu între români și unguri, căci „poporul iobăgit — precizează Barițiu — nu avu nici un suflet de om care să-l reprezinte pe el în dietă, cu drept de apărător și deputat ales”, ci între membrii dietei. Barițiu infor-

¹⁹ V. Netea, *op. cit.*, p. 161; Vezi și articolul *Aieptări în privința urbariului*, în „Gazeta” nr. 4—5, 1846.

²⁰ *Scrieri social-politice*, p. 81—84.

²¹ „Gazeta”, 1846, p. 337.

²² Cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 164; „Gazeta”, nr. 51—52, 1844.

²³ *Ibidem*.

mează însă cu regularitate pe cititorii săi asupra acestor discuții²⁴. Neputînd interveni în mod direct în dezbaterea problemei iobăgiei transilvănene, reține totuși acele discursuri care erau favorabile țăranilor²⁵.

Abia în 1848 G. Barițiu se poate ridica deschis împotriva iobăgiei, cerînd desființarea ei: „Piară-i și numele și toată amintirea ei, de trei ori piară acel blestem de robie păgîneasă înfierătoare de oameni și creștini“²⁶. Ca democrat burghez, el era însă împotriva mișcărilor revoluționare și s-a străduit să țină masele țărănești departe de răscoale, așteptînd ca problema țărănească să fie rezolvată de dietă pe calea legilor²⁷.

Înainte de 1848, „Gazeta“ lui Barițiu a publicat și o serie de știri despre cruzimea cu care îi tratau nemeșii pe iobași, despre maltratarea unor țărani de către stăpînii lor ș. a.²⁸

Preluînd afirmațiile unor autori străini progresiști, gazetele brașovene puneau în discuție caracterul parazitar al nobilimii și boierimii ca clasă, susținînd că la „început toți de o potrivă înaintea legilor naturii au fost“²⁹.

Adîncă solidaritate cu durerile țărănimii oropsite, îl făceau pe Barițiu să înțeleagă și să simtă și nedreptatea ce o îndurau alte pături dezmoștenite ale societății de atunci. „Foaia pentru minte...“ publică, de exemplu, în 1844, — în articolul intitulat „Către scriitorii noștri“ — îndemnul poetului Cezar Bolliac, de a nu se limita numai să admire, ci să urmeze exemplul „poetilor filozofi“ Lamennais și Beranger, care „n-au trecut cu vederea nici o nenorocire întîmplată în vremea lor, n-au lăsat nici o clasă a societății lor pentru care să nu se lupte a o ridica la demnitatea de om...“³⁰. Interesante sînt pozițiile foilor brașovene în favoarea dezrobirii țiganilor din Principatele Române³¹. Publicînd, în 1843, hotărîrea marelui vornic B. Știrbei pentru statornicirea țiganilor nomazi robi la proprietari, redactorul „Gazetei de Transilvania“ adaugă: „Ertaiți, domnilor, frățeștii sincerități, cu care ne simțim inboldați a vă spune că mulți din d-voastră nu-și cunosc adevărul interes

²⁴ „Gazeta“, 1847, p. 13—15, 18, 21—22, 25—26, 29—31, 33—34, 37—39, 41—43, 45—47, 49—50, 57—58, 69—71, 73—75, 77—79, 81, 85, 89—91, 93, 121—122, 125—126, 129, 133—134, 151, 161, 177, 185, 189—190, 193, 197—198, 201—202, 209—210, 213, 225, 229, 240, 309, 321—322.

²⁵ *Ibidem*, p. 89—91.

²⁶ *Ibidem*, 1848, p. 186.

²⁷ I. Kovács, *op. cit.*, p. 99; V. Netea, *op. cit.*, p. 199, 203—204; vezi și „Gazeta“, 1848, p. 90—91.

²⁸ „Gazeta“, 1843, p. 1—2; 1845, p. 386; 1846, p. 45—46, 65, 142; 1847, p. 261.

²⁹ Vezi „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ (în continuare prescurtat „Foaie“), 1841, p. 110—112; 1844, p. 49—50; „Gazeta“, 1842, p. 83—84, 86, 87; 1845, p. 257—258, 265—266, 273—274.

³⁰ „Foaie“, 1844, p. 310—314.

³¹ Vezi: „Gazeta“, 1841, p. 55—56, 127; 1844, p. 55, 63, 67, 70—71, 119—120, 222; 1846, p. 132; 1847, p. 62—63.

omenesc și creștinesc, ce ar trebui să-l păziască în privința supușilor lor, fie aceia robi, sau fie numai clăcași. O carte întreagă și toate dezbaterile parlamentelor Angliei și Staturilor Unite asupra desrobirii negrilor ar trebui să le grămăduim aici, spre a fi pricepute la ceea ce vă poftim noi în punctul acesta”³². Găsim apoi în „Gazeta” articole care înfierează negoțul cu negrii și știri care salută încercările făcute pentru eliberarea acestora³³. Cu lacrimi de bucurie înregistrează știrea din Montevideo că acolo au fost eliberați robii³⁴.

Și soarta muncitorilor din fabricile orașelor mari îl impresionează adânc pe tânărul redactor. În Britania Mare — scrie „Gazeta” în 1838 — „sînt prea mulți bogați peste măsură și iarăși prea mulți lipsiți de săraci”³⁵. Barițiu nu se lasă influențat de teoria lui Malthus, și cu toate că nu ajunge la marxism, la cunoașterea cauzelor exploataării, vede totuși că pauperismul are cauze economice. „Nu atît poporimea prea deasă, cît mai vîrtos grămădirea sutelor de milioane în mîini prea puține și în bancuri (bănci), cum și a unor ținuturi întinse, fac ca zeci și sute de mii să nu mai afle mijloace de cîștig...”³⁶.

II

LUPTA NAȚIONALĂ A LUI GEORGE BARIȚIU

Nici într-un domeniu de activitate n-a desfășurat Barițiu o mai remarcabilă activitate, o mai accentuată stăruință, un mai robust talent și n-a dovedit un mai larg orizont, decît în expunerea și susținerea problemelor naționale ale poporului român, a libertății, independenței și unității sale³⁷. Trecînd în revistă sutele de articole publicate în „Gazeta” și „Foaie pentru minte...”³⁸, cercetătorul atent constată că Barițiu a dezbătut, personal sau cu ajutorul colaboratorilor săi, problema națională, din cele mai diferite puncte de vedere și în forme extrem de variate. N. Iorga îl numește pe bună dreptate „marele duhovnic al poporului român... pînă în apropierea anului de deșteptare și de prefacere 1848”³⁹.

³² „Gazeta”, 1843, p. 314.

³³ *Ibidem*, 1839, p. 77—78, 155; 1840, p. 97—98,; 1842, p. 12, 45—46; 1846, p. 356.

³⁴ *Scrieri social-politice*, p. 77—78.

³⁵ *Ibidem*, p. 50.

³⁶ *Ibidem*, p. 94.

³⁷ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 171.

³⁸ *Vezi: Bibliografia analitică a periodicelor românești*, vol. I, 1790—1850, Edit. Academiei R.S.R., 1966—1967.

³⁹ N. Iorga, *Oameni care au fost*, Edit. politică, 1967, p. 66.

1. Lupta pentru culturalizarea poporului și promovarea unei culturi naționale românești

Ca iluminist, Barițiu avea foarte mare încredere în posibilitatea ridicării poporului din mizeria în care se afla, prin intermediul culturii. De aceea lupta pentru deschiderea de școli românești și pentru răspîndirea culturii în mase, străduințele pentru cultivarea limbii naționale, cercetarea istoriei poporului român și pentru promovarea unei culturi naționale, rămîn preocupări constante în activitatea neobositului cărturar din Transilvania.

Ca profesor la Brașov și ca pedagog în general, Barițiu și-a cîștigat merite deosebite⁴⁰. A îndeplinit funcția de dascăl pînă în 1845, cînd, copleșit de muncile redacționale, s-a văzut silit să renunțe la profesorat. Nenumărate sînt articolele în care Barițiu arată importanța școlii în educarea națiunii. Dintre acestea trebuie citate în primul rînd: „Precuvîntare la «Disertație despre școli»⁴¹, „Starea școalelor în Marele Principat al Transilvaniei”⁴² și „O plînsoare veche”.⁴³ Ocupîndu-se de importanța școlilor și de starea învățămîntului transilvănean, ajunge la concluzii triste. Procentul elevilor români era de-abia 1 la 1110 locuitori, în timp ce la „națiunile” privilegiate procentajul era mult mai mare. Față de această realitate, Barițiu scrie cu durere și revoltă: „Să învățăm de rost acești numeri muți, căci ei cuprind pentru noi o învățătură adîncă și totodată prea tristă, rușinatoare. Românii 1 milion și 120 mii de oameni au cele mai puține și cele mai ticăloase școale”⁴⁴. De această situație el acuză în primul rînd regimul de oprimare socială și națională aplicat românilor din Transilvania. Face răspunzători însă și pe conducătorii clerului românesc și condamnă mentalitatea acelor care așteaptă ca totul să le vină de la împărat sau de la bunăvoința nobililor feudali. Apelează la români, ca prin puteri unite să-și creeze ei înșiși institutele de educație și cultură necesare.

Cercetarea istoriei poporului român a fost una din preocupările de frunte ale vieții lui Barițiu. „Convingerea noastră — scrie „Foaia...” în 1844 — tot mai mult se întemeie că pentru noi românii fără istorie națională nu e mîntuînță”.⁴⁵ Într-un alt articol, unde se ocupă de studiul istoriei, Barițiu scrie: „... Au nu este un bold firesc, care se deșteaptă în fiecare om cevași mai bine simțitor, a voi să știe de unde se trage el, seminția sa,

⁴⁰ V. Netea, *op. cit.*, p. 60—73; vezi și E. Domocoș, *Contribuții la studiul operei pedagogice a lui George Barițiu*, în *Revista de pedagogie*, nr. 7—8, 1964, p. 131—134.

⁴¹ *Scrieri social-politice*, p. 45.

⁴² „Foaie”, nr. 48, 1842; cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 60.

⁴³ *Scrieri social-politice*, p. 78—80.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 80.

⁴⁵ „Foaie”, 1844, p. 89.

nația sa, prin ce fel de pășuri și nenorociri a trecut patria sa, cum au viețuit străbunii și altele ca aceste? Au nu este un simț uimitor când, pentru că nu ne cunoaștem trecutul, nu pricepem nici acumul, nu putem ghici nimic pe viitor?“⁴⁶

Pentru românii din Transilvania, istoria avea în timpurile acelea și o altă însemnătate: beneficiarii vechilor privilegii căutau să respingă toate cererile de egală îndreptățire sub pretextul că românii n-ar fi locuitorii băștinași și s-ar fi strecurat în decursul veacurilor în Transilvania⁴⁷. Pentru a combate aceste teorii tendențioase și greșite, intelectualii români trebuiau să răspundă cu argumente istorice bine documentate. La această luptă participă în mod intens foile lui Barițiu. În numeroase lucrări mai mici sau mai mari, redacția foilor românești din Brașov polemiza cu istorici, ziariști, politicieni ș.a. care negau continuitatea românilor pe teritoriul Transilvaniei. Revelatoare în legătură cu această chestiune sînt rîndurile introductive la articolul „Ce să fie cu românii“: „Eu, din parte-mi, precum am declarat în multe rînduri, zic și acum că românilor, fără a se mai certa despre originea lor înșăși, în loc de toate dovezile le-ar fi destul a răspunde numai atîta: iată-ne mai bine de cinci milioane români în țările Daciei vechi, adică în Transilvania, Țara Românească, Moldavia, Maramureș, Banat și în cealaltă parte a Ungariei, pînă către Tisa. Iată din acești români mai bine de un milion și două sute mii numai în Transilvania... Toți aceștia își au o limbă mai romanică decît chiar cea italică... Dacă acei români din Transilvania au venit aici pe la veacul al 12-lea și al 13-lea, spuneți-ne ce politică nenorocită și oarbă urmară străbunii națiilor ce zic că erau domnitoare pe acelea vremi în această țară, suferind aici pe o altă nație venită în număr mai mare decît ele înșăși...?“⁴⁸

Prima jumătate a secolului al XIX-lea, perioada formării națiunilor burgheze în centrul și estul Europei, a însemnat totodată și creșterea interesului pentru limba vie a poporului. Fiind considerată expresia cea mai fidelă a caracterului național, păstrarea, cercetarea, perfecționarea limbii era o datorie de frunte a celor care își iubeau poporul.

Această orientare o susțin gazetele conduse de Barițiu de la apariția lor.⁴⁹ Citîndu-l pe Herder („Cel care nu-și iubește limba maternă, sunetele dulci și sfinte ale copilăriei, nu merită numele de om“), Barițiu scrie plin de satisfacție și bucurie că românii „începură a cunoaște cum că și ei au o

⁴⁶ Scrieri social-politice, p. 88.

⁴⁷ Vezi: David Prodan, *Supplex libellus valachorum*, Ediție nouă, Edit. științifică, București, 1967, p. 462—473.

⁴⁸ Scrieri social-politice, p. 75.

⁴⁹ Vezi V. Netea, *op. cit.*, p. 113—122.

limbă dulce, plăcută și cu mult mai ușor de a se îmbogăți și cultiva decât oricare de rangul și starea ei; o literatură, deși pruncă, dar pornită pe cărare sigură a perfecției⁵⁰. Unul din scopurile principale ale gazetelor românești îl vede, în a arăta poporului „neapărata trebuință de a-și cultiva limba, ca pe una care o vorbește de una mie și șapte sute de ani și mai mult și ca una care îi va fi de organ al culturii poporului”.⁵¹ De altfel deja în articolul-program din 1838 scrisese: „Renașterea unei nații pe o cale mai ușoară și mai scurtă nu este altfel cu puțință decât prin însăși lucrarea și îmbogățirea limbii și literaturii sale”⁵².

Deși adept al romanității, Barițiu n-a fost, cel puțin în această perioadă, un fanatic al „purismului” limbii române, dovedind în ceea ce privește „slavismele”, o largă înțelegere, atât pentru procesul de formare al limbii române, cât și pentru adevăratele ei posibilități de absorbire a unor cuvinte străine și de înnoire în raport cu necesitățile progresului. Prin ideile lingvistice anterioare recrudescenței latiniste-etimologizante, prin direcția impusă foilor de la Brașov, în primul deceniu al apariției lor, ca și prin contribuțiile sale publicistice, G. Barițiu a jucat în Transilvania un rol primordial în lupta pentru afirmarea, apărarea și cultivarea limbii române⁵³.

Gazetele din Brașov au contribuit din plin la popularizarea literaturii române. În „Foaia pentru minte...” au apărut poezii și scrieri, unele pentru prima oară, ale celor mai de seamă poeți și scriitori români ai timpului. Publicarea lor a îmbogățit limba intelectualilor aducând în același timp un aport substanțial la unificarea limbii literare și, mai ales, la creșterea conștiinței naționale.

Dragostea lui Barițiu pentru popor se manifestă și în prețuirea pe care o dă, încă din tinerețe, creațiilor populare. Adresează mai multe apeluri cititorilor ca să „nu-și pregete de aci înainte a însemna și aduna din gura și conversația cu poporul felurimi de obiceiuri vechi, povestiri care ar avea ceva însemnare istorică și arheologică..., precum și cîntece populare..., proverbur, ziceri originale românești. Aceste cine va avea dragoste a ni le trimite, ne va îndatora foarte și va pune merit nu puțin pentru nația sa”⁵⁴.

Nu putem încheia această parte a activității neobositului cărturar transilvănean, fără a sublinia că a fost și un animator al vieții artistice din

⁵⁰ „Foaie”, 1842, p. 67, 68.

⁵¹ *Scrieri social-politice*, p. 91.

⁵² *Ibidem*, p. 46.

⁵³ V. Netea, *op. cit.*, p. 117, 123.

⁵⁴ Cf. V. Chereșteșiu, *Întemeierea presei românești din Transilvania și activitatea publicistică a lui George Barițiu pînă la izbucnirea revoluției din 1848*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, VI, 1963, p. 27; Ion Breazu, *Gheorghe Barițiu și patrimoniul popular*, în *Studii și cercetări științifice, seria III, Științe sociale*, Academia R.P.R., Filiala Cluj, 1955, nr. 3—4, p. 32—34.

Braşov, activitate care a urmărit cu aceeaşi tenacitate acţiunea de afirmare socială, culturală şi naţională a poporului român⁵⁵.

2. Lupta pentru emanciparea naţională şi egalitate în drepturi a românilor din Transilvania

În preajma revoluţiei de la 1848, mişcarea naţională a românilor a luat o deosebită amploare. Românii mai învăţaţi încep să-şi dea seama că propăşirea poporului român trebuie să înceapă cu schimbarea radicală a situaţiei lor politice. Mişcarea culturală devine astfel din ce în ce mai mult şi o mişcare politică: se cer garanţii constituţionale pentru asigurarea dezvoltării poporului român. În această luptă, Bariţiu ocupă un loc central⁵⁶.

Considerarea românilor ca „toleraţi”, încercările de maghiarizare, refuzul de a garanta naţionalitatea română l-au mîhnit adînc pe Bariţiu. În ciuda momentelor grele prin care a trecut el şi foile sale, optimismul lui a rămas totuşi intact. Acest optimism, această încredere într-un viitor mai luminos s-a străduit să le insufle poporului. Încrederea lui izvoră din concepţia că omenirea merge înainte, că nedreptăţile ce le suferă unele popoare şi pături sociale vor fi înlăturate. „Noi sîntem prea siguri — scria el în 1846 — de un aliat al nostru mult mai puternic decît toate milioanele de baionete: acela e timpul şi în timp maturitatea noastră produsă prin spiritul veacului, care ne umbrează şi pe noi, şi ne răpeşte cu sine ca pe toate celelalte popoare europene, cu care sîntem chemaţi a păşi neapărat la însoţire şi frăţietate, mai strînsă decît oricînd altădată. Nu e putere care să ne mai poată prefăce sau desfiinţa. Tot ce a fost mai rău a trecut peste noi; tot ce va urma vor fi numai probe lăsate de însăşi providenţa spre a ne oţeli caracterul”⁵⁷. Îşi susţinea argumentele şi prin publicarea unor extrase din cartea „Le peuple” de Michelet sub titlul semnificativ „Naţiile apune vor?”⁵⁸.

Încrederea lui Bariţiu, că naţiunea română nu poate fi nimicită, nu se baza numai pe spiritul vremii, ci şi pe un alt element mult mai convingător. Acest element e „strînsa comunitate naţională şi religioasă ce domneşte şi va domni totdeauna între românii transilvani şi între partea naţiei ce trăieşte şi stăpîneşte în pămîntul moldovo-românesc”. Aceasta constituie, continuă el, „un puternic magnet, care românilor de dincoace de munţi, pînă cînd se vor afla moldavii-românii măcar numai în rangul lor politicesc de

⁵⁵ V. Netea, *op. cit.*, p. 74—81.

⁵⁶ *Vezi Istoria României*, vol. III, p. 1025—1030; V. Cheresteşiu, *Adunarea de la Blaj ...*, p. 106—127; D. Prodan, *op. cit.*, p. 415—442.

⁵⁷ *Scrieri social-politice*, p. 92—93.

⁵⁸ „Gazeta”, 1846, p. 217—218.

astăzi, pe vremi înainte le cheazășuiește pentru naționalitate. Scînteia, ba focul naționalității — încheie el — nu mai poate adormi în românii din Transilvania⁵⁹. Astfel de articole erau cu atît mai necesare, cu cît în Transilvania nobilimea maghiară ducea o politică deschisă de maghiarizare a celorlalte naționalități.

La 31 ianuarie 1842, dieta din Cluj votase o lege prin care limba maghiară avea să se introducă în mod obligatoriu, în timp de 10 ani, în toate ramurile vieții publice, inclusiv în învățămînt și biserică. Împotriva „sentinței de nimicire a naționalității românești” Barițiu scrie un articol de energie protest — „Românii și maghiarismul” — apărut în „Foaia”⁶⁰.

Deși, datorită cenzurii, articolul lui Barițiu a fost stînjenit, în elanul și mijloacele sale de argumentare fiind constrîns să se rețină de la orice tendință revoluționară, el a izbutit totuși să fixeze orientarea națională a românilor transilvăneni, făcînd din silogismele sale un punct de plecare pentru direcția politică a acestora.

Această sentință nimicitoare, arată el, a fost dată de aristocrația ungurească în dieta țării, în care românii n-au avut nici un reprezentant. „Acest atac se dă acum, după ce românii se văzură scăpați de valurile veacurilor barbare, după ce ei din dietă în dietă, mai vîrtos de la 1790 încoace, așteaptă cu sete ca chiar pentru binele și fericirea acestei patrii, întru care providența binevoi a ne așeza pe atîtea nații împreună cu locuirea, să fie recunoscuți de a patra nație, și aceasta o cer prin toate ale lor organe: în dietă de acum — ce e drept, nu fără veste — ne pomenim că se frînge brațul asupra existenței lor politice, se hotărăște adecă ca ei politicește să nu mai nădăjduiască a trăi niciodată”. Tratînd în continuare problema dacă „nihilizarea politică” a românilor ar fi posibilă și dacă ar folosi cuiva, Barițiu arată că „au trecut acele veacuri în care semînția domnițoare să mai poată măcina și absorbi pe alte nații în favoarea uneia singure” și că deznaționalizarea urmărită de aristocrația maghiară exclusiv din motive politice, pentru a crea un stat unitar unguresc, n-ar duce acestora decît „scădere multă și împușinare de puteri”. Deznaționalizarea românilor nici nu e posibilă, subliniază autorul mai departe, deoarece din 2 milioane de locuitori ai Transilvaniei, 1,2 milioane sînt români. „Gîndiți-vă — exclamă Barițiu — ce puteri, ce veacuri ar trebui, spre a putea stîrpi o asemenea limbă îmbrățișată de toate plasele locuitorilor”. În concluzie, sfătuiește cercurile conducătoare maghiare: „În loc de a îngroșa pe românii cu astfel de pretenții, ați face cu mult mai

⁵⁹ *Scrieri social-politice*, p. 67.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 63—71.

bine dacă ați da mîna frățească și ați încheia o prietenie de care aveți atîta trebuință". Acest studiu, ca și celelalte polemici pe tema națională angajate cu presa maghiară și săsească⁶¹, au avut un larg ecou în rîndurile tuturor românilor. „Iără a te linguși, domnule — îi scria din Moldova Iordache Mălinescu —, trebuie să mărturisesc adevărul, că articolul d-tale despre Românii și maghiarismul îți face mare cinste între bieții români, atît în privirea frumoasei alcătuirii și curajului, cît și în pătrunderea politicei de astăzi a partidelor lor”⁶². Același corespondent îi scrie mai tîrziu, că prin articolul menționat, și-a făcut „cel întăi loc între politicienii români”⁶³. Cu același prilej, un grup de moldoveni îi trimite, în 1843, o scrisoare de omagiu și un inel, simbol al legăturii de unitate națională.⁶⁴

C. Bodea arată⁶⁵ că în acești ani, cînd românii din Principate nu-și puteau manifesta deschis tendințele înnoitoare sociale și naționale, în Transilvania G. Barițiu — prin foile sale — se afirmă ca singurul lor corifeu. Astfel Barițiu a făcut, în ciuda cenzurii aristocratice maghiare și habsburgice, din gazetele sale, „tribuna celor mai înaintate aspirații sociale și naționale românești dinainte de 1848”.

Tot acum, Barițiu susține și lupta episcopilor români Moga și Lemeny, care prin cele două memorii înaintate în 1837 și 1842 dietei, cereau mai ales egalitate în drepturi pentru românii de pe Pămîntul regesc⁶⁶. Ambele memorii au fost publicate de către redactorul brașovean: primul sub titlul „Rugămintea episcopului grecesc” în 1840 în „Foaia pentru minte...”⁶⁷, iar al doilea, în 1842, într-o broșură. Publicarea acestor documente i-au atras redactorului o severă mustrare din partea magistratului și o înăsprire a cenzurii. În 1842, magistratul brașovean a ordonat chiar să fie sechestrare toate broșurile⁶⁸.

Oficialitatea săsească a respins cele două memorii, pe considerentul că revendicările formulate n-ar avea un temei juridic. Barițiu respinge astfel de „argumente”, polemizează în mai multe rînduri cu ziarele germane din Sibiu și Brașov, care mai contestau românilor orice drepturi, susținînd că ei ar fi

⁶¹ Vezi V. Netea, *op. cit.*, p. 188—194.

⁶² Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1967, p. 46, 236—237.

⁶³ *Ibidem*, p. 238.

⁶⁴ I. Breazu, *Omagiul moldovenilor adus lui Barițiu*, în „Transilvania”, 1939, după C. Bodea, *op. cit.*, p. 47.

⁶⁵ C. Bodea, *op. cit.*, p. 46.

⁶⁶ Vezi D. Prodan, *op. cit.*, p. 221—231.

⁶⁷ „Gazeta”, 1840, nr. 44—45.

⁶⁸ V. Netea, *op. cit.*, p. 161.

venit pe pămîntul regesc după sași⁶⁹. Combate și tendința cercurilor conducătoare săsești de a introduce pe pămîntul regesc limba germană ca unica limbă oficială⁷⁰. Publică apoi textul protestului înaintat de către Francisc Horvath în dieta Transilvaniei, cu privire la denumirea de „fundus Saxonum” întrebuintată de către deputații sași. Deputatul maghiar arătase că denumirea de „pămînt săsesc” în loc de „pămînt crăiesc” nu e îndreptățită, „pentru că nu numai sași, ci și alte mai multe nații lăcuiesc pe pămîntul crăiesc și anume românii în număr de suflete cu mult mai mare și totodată ca lăcuiitori mai vechi, cărora în documentele întemeietoare de fundul crăiesc li se dau drepturi deopotrivă”⁷¹.

În publicațiile brașovene românești a fost dezbătută și problema unirii Transilvaniei cu Ungaria, cerută tot mai intens de nobilimea și burghezia maghiară. Cu toate că nu o respinge categoric, Barițiu arată că românii n-au de așteptat avantaje în urma unirii. În timpul revoluției, el își va modifica atitudinea în această problemă, mai ales sub influența lui Simion Bărnuțiu. Va vedea în unirea cu Ungaria o primejdie pentru poporul român și o va respinge⁷².

Articolele lui Barițiu, și îndeosebi cele care protestau împotriva politicii de maghiarizare, au provocat indignarea presei maghiare care, prin „Erdélyi Hiradó”, n-a întârziat să-l numească „nerușinat” și „vîndut” sașilor. Ziariștul român atacat, respinge acuzațiile, cerînd conducătorilor maghiari și sași, între care se iviră de asemenea conflicte naționale, să „nu ne învălmășiți și pe noi în certele d-voastre; dacă nu ne puteți ajuta (nu zic dacă nu voiți), lăsați-ne în pace, că pentru noi destul este răutatea zilei, care urmează fără nici un rost una după cealaltă”⁷³. Prin articole ca de ex. „Către românimea din Transilvania”, „Privire scurtă peste disputele lingvistice de astăzi”, „Deslușire”, „Răspuns serios la un cuvînt serios”, publicate în 1842 și 1843, redactorul brașovean sublinia cu energie pericolul ralierei la oricare din cele două tabere rivale, militînd pentru o atitudine de independență atît față de unguri cît și față de sași și preconizînd, în locul unei adeziuni umiltoare, necesitatea unei orientări și a unei politici proprii⁷⁴.

Atitudinea lui Barițiu față de cele două tabere, ca și permanenta sa preocupare de a sublinia indestructibila unitate a românilor de pe ambele laturi ale Carpaților, au determinat pe unii publiciști maghiari și sași să-i

⁶⁹ „Gazeta”, 1842, p. 154; 1843, p. 154; 1844, p. 250, 377—378.

⁷⁰ *Ibidem*, 1846, p. 135, 239.

⁷¹ *Ibidem*, 1843, p. 73—74.

⁷² Cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 194.

⁷³ „Gazeta”, nr. 19, 1842; cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 190.

⁷⁴ V. Netea, *op. cit.*, p. 190.

aducă noi și periculoase acuzații, care dacă ar fi rămas fără răspuns, ar fi putut constitui tot atâtea motive pentru suprimarea foilor sale. Prin ziarul „Múlt és Jelen“, de exemplu, el fu acuzat de „panslavisim“ și „panvalahism“, concepută exclusiv ca o mișcare subversivă sprijinită de politica țaristă, îndreptată împotriva poporului și limbii maghiare; de către publiciștii sași, activitatea sa a fost calificată ca purtătoare de cuvânt a unei partide politice a românilor. Și unele scrieri străine (ca de exemplu „La Romanie“ a lui I. A. Vaillant, apărută în 1848 la Paris) îl ovaționau pe Barițiu ca pe un tribun al redeșteptării naționale⁷⁵. Un alt francez, A. de Gérando, stabilit în Transilvania în urma căsătoriei sale cu o contesă de Teleki, vorbea și el în cartea sa „La Transylvanie et ses habitants“ (Paris, 1845) despre existența partidului românesc, constituit în jurul „Gazetei de Transilvania“. Acest partid reprezenta după părerea sa, prin ținuta sa „exclusivistă“, o primejdie pentru nobilimea maghiară⁷⁶.

Aceste știri aduceau apă la moara dușmanilor emancipării poporului român și puneau sub semnul întrebării existența ziarelor românești din Transilvania. De aceea, începînd cu anul 1845, vor urma din partea redactorului brașovean silite retrageri strategice. În luna martie a fost obligat, precum mărturisește, să dezaprobe în locurile „unde se cuvenea“, orice legătură cu autorul cărții „La Romanie“ și cu ideile dezvăluite în ea. Prin articolul „Tiparul nostru român din punct politic“ el contestă „existența“ partidei naționale⁷⁷. Și în prezentările referitoare la cartea lui Gérando combate cu energie pasajul incriminator despre existența partidei naționale române în Transilvania⁷⁸.

Barițiu respinge și acuzația așa-zisului „panvalahism“ considerat ca o mișcare subversivă, șovină, dezmințind îndeosebi afirmația că el ar fi sprijinit de anumiți factori externi, dar admite fără rezerve conceptul său etnic, bazat pe recunoașterea solidarității naționale a tuturor românilor. „Dacă prin panvalahism — scria el în 1843 — voești, a înțelege o deșteptare a nației românești preste tot către cunoașterea drepturilor sale omenești, patriotice și naționale, atunci românilor nu le poate fi rușine de această nouă caracterizare, iar dacă înțelegi altceva, orice, atunci panvalahismul rămîne a fi o fantomă reproducă prin felinarul magic a unor creieri exaltați“⁷⁹.

⁷⁵ C. Bodea, *op. cit.*, p. 68.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 69—70.

⁷⁷ *Scrieri social-politice*, p. 81—83.

⁷⁸ Cf. C. Bodea, *op. cit.*, p. 71.

⁷⁹ *Ce este panslavisimul*, în *Scrieri social-politice*, p. 76.

Aceste declarații de loialitate erau desigur necesare. Sub cuvintele de loialitate mărturisite sau simulate public se coc însă noile idei social-politice. Tocmai nevoia de a le acoperi cere acum mereu declarații de loialitate⁸⁰. În realitate „partida națională” exista. Instituțional și ierarhic, ea avea în frunte pe cei doi episcopi de la Sibiu și Blaj, iar din punct de vedere publicistic ea era reprezentată de Barițiu⁸¹. În numele acestui partid nemărturisit formulează Barițiu, în 1846, revendicările naționale în „O scurtă deslușire la «Cauza română»”⁸². Cere ca românii să fie recunoscuți ca a patra națiune în stat, avînd teritoriul ei propriu. Dacă aceasta nu se poate realiza, să li se dea drepturi politice depline în ținuturile regești unde au drepturi civile, și să li se dea drepturi politice și civile depline în comitate. În biserică și școlile elementare, limba vorbită să fie cea română, măsurile administrative să se publice și în românește. Acesta era programul minimal, de natură politică, pe care îl putea susține Barițiu în preajma deschiderii sesiunii dietei din Cluj.

Dragostea lui Barițiu pentru poporul său n-a degenerat însă în naționalism. Atitudinea sa înaintată în problema națională își găsește confirmarea în diferențierea pe care a făcut-o întotdeauna între clasa stăpînitoare și poporul națiunii asuprite și asupritoare. „Condiția de iobagi — scrie el în 1844⁸³ — bate la ochi mai tare din partea românilor. Vă întreb însă: nu sînt și din maghiari foarte mulți iobagi? Ce sînt numeroasele sate ungu-rești atît în comitate mai vîrtos vecine cu Ungaria cît și altele răspîndite prin patrie, mai mult decît iobagi, tocmai așa lipsiți de toate drepturile politice ca și toți românii iobagi, tocmai așa siliți a lucra 104 zile și mai multe pe an în brazda proprietarilor nemeși ca și colonii iobagi? Ba chiar și din nația sasă aflăm cîteva sate iobăgite.” Tot aici Barițiu arată că există și nobili români. „Greșește cineva foarte greu — conchide autorul — dacă, numai pe românime o ia de reprezentantă a supușilor asupriți și numai pe maghiarime de supuitoare cu asupreală; ci la noi trebuie să vorbim de aristocrație în general și de iobăgime iarăși în general”. Prin aceste constatări Barițiu a căutat să ușureze o înțelegere între poporul român și maghiari. Toată viața s-a străduit spre o înțelegere frățească între poporul român și naționalitățile conlocuitoare. „Pentru ce să nu viețuim cu toți — îi întreabă publicistul brașovean în 1847 — ca fii ai aceleiași mame? Pe cine să învinuim pentru că maghiarul, secuul, sasul, românul, armeanul ș.a. se nasc sub aceeași climă,

⁸⁰ D. Prodan, *op. cit.*, p. 438.

⁸¹ V. Netea, *op. cit.*, p. 192.

⁸² „Gazeta”, 1846, p. 321—323; *Scrieri social-politice*, p. 92.

⁸³ *Scrieri social-politice*, p. 82.

pe aceeași vale, în același munte, lângă același râu? Pentru ce să ne mai căutăm fericirea numai în separatismuri demarcatoare, sfîșietoare, fugind și de cea mai ușoară apropiere? Pentru ce să mai provocăm din morminte umbrele străbunilor noștri, făcîndu-ne spaimă unii la alții? Pentru ce să nu căutăm viitorul (sic!) cu bărbăție unită în ochi?"⁸⁴

3. Lupta lui G. Barițiu pentru unitatea politică și culturală a românilor. Legăturile sale cu Principatele Române

Legăturile mai strînse ale gazetarului din orașul de sub Tîmpa cu Principatele Române datează din anul 1836, cînd împreună cu Timotei Cipariu face o călătorie de 6 săptămîni în Țara Românească.⁸⁵ În această călătorie, cei doi cărturari fac cunoștință nu numai cu realitățile social-economice și politice, ci se întîlnesc cu o seamă de protagoniști ai vieții culturale: Heliade Rădulescu, Petrache Poenaru, Aron Florian, C. A. Rosetti, I. Cîmpineanu, Cezar Bolliac, I. Voinescu II, Iancu Văcărescu, Eftimie Murgu ș.a. În intimitatea vizitelor, desigur, s-au spus multe, s-au făurit planuri de propășire culturală și politică. Amănunte prețioase găsim în jurnalele de călătorie ale celor doi cărturari ardeleni. Cipariu, de exemplu, notează că A. Florian le-a expus planurile despre o societate literară pentru „unirea limbii între toți scriitorii români“, iar Rosetti le-a citit „despre apucarea ideilor celor ome-nești asupra celor bătrîne feudale“⁸⁶. Erau discuții așteptate într-o epocă de prefaceri pe care o cunosc Principatele.

Contactele personale ale lui Barițiu cu conducătorii mișcării naționale și culturale din Principate se mențin de acum încolo foarte strînse. De la 1838 înainte — povestește în autobiografia sa — apele minerale de la Vîlcele, Covasna, Zizin și Borsec erau căutate tot mai des de către oaspeți de peste Carpați. Barițiu numește între aceștia pe Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu. Mai ales stațiunea Vîlcele era vizitată, acolo mergea anual și Barițiu. Oaspeții îl vizitau însă și la redacție⁸⁷. Aceste călătorii și vizite serveau totodată pentru menținerea legăturilor politice și culturale între cele trei țări române. Chiar și poliția austriacă era convinsă de acest lucru. Cercetările făcute în legătură cu mișcarea revoluționară din 1840 din Țara Românească au identificat pro-

⁸⁴ *Ibidem*, p. 100.

⁸⁵ Vezi V. Netea, *Timotei Cipariu și George Barițiu călători prin Țara Românească în 1836. Note pe marginea unui text inedit*, în *Studii. Revistă de istorie*, XI, nr. 1, 1958, p. 117—126; vezi și N. Bănescu, *Legăturile lui George Barițiu cu românii din celelalte părți*, în „Convorbiri literare“, nr. 7, 1908.

⁸⁶ P. Teodor, *George Barițiu și Principatele Române pînă la 1848*, în *Anuarul Institutului de istorie*, Cluj, VI, 1963, p. 79.

⁸⁷ „Foi comemorative ...“, p. 14.

clamații cu recomandarea ca cei ce pleacă cu prilejul băilor în Transilvania, să se consulte cu frații de dincolo de Carpați⁸⁸. Mai ales convorbirile cu Bălcescu, în 1840, apar de la început ca depășind stadiul unui schimb de păreri obișnuite între doi cărturari conaționali⁸⁹. Și Barițiu călătorește în 1844 din nou la București. Povestește că marele patriot Ion Cîmpineanu îl invitase la ceai în societatea fraților N. și C. Bălcescu și a lui C. Bolliac, cu care ocazie discutaseră și despre soarta Principatelor⁹⁰. Moldovenii, prin Iordache Mălinescu, îl invită în primăvara anului 1845 la Iași, pentru a se consfătui asupra unei mișcări românești unitare⁹¹.

Gazetarul brașovean, așa cum o dovedesc cu prisosință atestările documentare, va deveni mijlocitorul legăturilor culturale și politice cu „țara”. Prin intermediul lui se face schimbul de publicații cu Bucureștiul și Iașul, pe la el pătrund scrisorile celor din Principate, aici se făuresc planuri de colaborare viitoare. Redactorul „Gazetei de Transilvania” nu va fi astfel străin de mișcările înnoitoare, cu caracter politic din celelalte două țări române. Astfel, era implicat în mișcarea națională condusă de I. Cîmpineanu și în cea condusă de M. Filipescu, N. Bălcescu, D. Macedonski, Telegescu, Serghiescu, E. Murgu și I. A. Vaillant⁹². Barițiu apare și mai târziu în aserțiunile consulului austriac Huber în legătură cu mișcările revoluționare anti-otomane de la Brăila (1841—1843). Era un nou motiv pentru a stîrni suspiciunile austrieilor. Curînd, ministrul poliției, Sedlnitzky, va interzice redactorului foilor românești — mai ales că consulul general țarist ceruse interzicerea răspîndirii foilor brașovene în Țara Românească — să mai publice ceva din Principate, „nici de bine, nici de rău”. Această interdicție nu-l va împiedica însă pe Barițiu să se ocupe pe mai departe cu stările de dincolo de Carpați.

Știrile despre Principate au ocupat în coloanele presei brașovene, redactată de Barițiu, de la apariția lor, un loc important. Chiar în primul număr el și-a mărturisit cu sinceritate planul de a informa pe românii din imperiul habsburgic despre progresul literar și cultural al românilor din provinciile transcarpatice. Limitat la început, din cauza rigorilor cenzurii, numai la informații literare, planul s-a extins însă repede asupra tuturor compartimentelor vieții românești de pe ambele laturi ale Carpaților, subliniindu-se în special acele evenimente și manifestații care puteau confirma forța vitală

⁸⁸ C. Bodea, *op. cit.*, p. 28, 31.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 52.

⁹⁰ „Foi comemorative ...”, p. 14—15.

⁹¹ V. Netea, *op. cit.*, p. 185; apud C. Bodea, *Actions prérevolutionnaires roumaines avant 1848*, în *Nouvelles études d'histoire*, III, 1965, p. 275—276.

⁹² C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitate ...*, p. 27—37; P. Teodor, *op. cit.*, p. 82.

a poporului român și lupta pentru unire, libertate și progres. E semnificativ că Barițiu în multe articole despre Principate nu tratează separat Țara Românească și Moldova, ci vorbește despre „pământul moldovo-românesc”, explicînd că sub acest termen înțelege „Țara Românească și Moldova împreună luate”⁹³. În fruntea coloanelor de informație asupra Munteniei, scrie cu predilecție „Rumania” sau „România” și nu „Valahia”, subliniind prin aceasta opinia sa despre rolul și viitorul Țării Românești. Terminologia aceasta face parte din acțiunea perseverentă a lui Barițiu pentru unirea celor două provincii române dunărene⁹⁴.

Publicistul brașovean adoptă o atitudine fermă de apărare a Principatelor ori de cîte ori îi cad sub ochi informații denigratoare, considerate nefondate, care puteau să creeze o imagine falsă despre acestea. Adresîndu-se europenilor, el scrie: „De la țarmurile Mării Negre și pînă la Orșova, peste trei milioane de lăcuiitori își au limba țării numai pe cea românească și nu alta. Este o rătăcire foarte mare a propăvădui, că alta ar fi limba românească și alta cea moldovenească: totuna este, pentru că puținii provințialismi nu fac altă limbă și nici măcar alt dialect...”⁹⁵. După Barițiu, și transilvănenii fac parte din aceeași națiune, stînd în comunicare „strînsă”, „genetică” cu cei de dincolo de Carpați, comunitate „pecetluită și întărită prin puterea multor sute de ani”⁹⁶. Acesta va fi și crezul lui Kogălniceanu, exprimat peste puțin, în 1843, în „Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană”, apreciat atît de mult de către Barițiu.

Ocupîndu-se, în studiul „Pământul moldo-românesc”⁹⁷ de viitorul celor două Principate, Barițiu arată că relațiile acestora cu Imperiul otoman tind „a apunere”, că atît Moldova cît și Țara Românească se află în pragul unor „schimbări neprevăzute nici de ochiul celui mai ager și mai adînc (om) politic”. Prezice celor două țări un viitor luminos. Un astfel de articol nu putea să rămînă neobservat de către protagoniștii unirii Moldovei cu Muntenia, așa că Kogălniceanu se grăbi să-l reproducă în „Dacia literară”⁹⁸.

O propagandă directă pentru unirea Transilvaniei cu Moldo-România nu se putea face — o astfel de acțiune ar fi atras imediata interdicere a foilor române. Indirect, însă, Barițiu a știut să strecoare gîndul unirii tuturor românilor. Vorbea, de exemplu, în general despre tendințele firești ale popoa-

⁹³ *Scrieri social-politice*, p. 53.

⁹⁴ Cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 180; V. Cheresteșiu, *op. cit.*, p. 24—25.

⁹⁵ „Gazeta”, 1841, p. 195—196.

⁹⁶ *Scrieri social-politice*, p. 66.

⁹⁷ „Foaie”, nr. 9—11, 1842; *Scrieri social-politice*, p. 53—59.

⁹⁸ „Foaie”, nr. 1, 1840.

relor spre unire; cititorii înțelegeau, firește, că aceste principii se referă și la români.

În articolul intitulat „Naționalitate”⁹⁹ se pot citi următoarele: „Popoarele Europei apusene, de la o vreme încoace, se simt înșuflate de un prea frumos duh, care le face mare cinste: fiecare din acelea se luptă pentru unire națională puternică... Unirea națională este frumoasa deviză ce răsună din toate părțile și deșteaptă duhurile cu putere multă. Popoarele Europei... începură că numai naționalitatea e în stare a încheia legătuințe care dăinuie mai îndelungat ca oricare alte alianțe politice... Unirea și uniunea națională sînt bunuri mari, importante și înșuflețitoare, care nu cer mai mult decît voința tare de a fi și a rămîne un singur popor...”. Că Barițiu se gîndește tot timpul la poporul român, la unirea sa, reiese clar din ultima frază, în care se spune: „Fie ca năzuința aceasta a celor mai deștepte popoare să dea o pildă bună și înțeleasă unui popor care prea îndelungat zăcu în apatie și într-o fatală nemișcare”.

În calea unirii culturale stăteau mai puține piedici. Problemele unității culturale a tuturor românilor puteau să fie discutate deschis, chiar și în gazetele din Transilvania. Unitatea „în idei și simțăminte” trebuia însă să aducă cu vremea, așa cum arăta Bălcescu, „unitatea politică”¹⁰⁰. Barițiu căuta să învingă barierele din calea circulației ideilor între cele trei țări române. Așezat la Brașov, într-un centru economic și cultural de puternică iradiație spre București și Iași, a mijlocit schimbul de valori culturale dintr-o parte și alta a Carpaților. T. Cipariu, un alt mare animator al legăturilor cu „țara”, apelează de mai multe ori la Barițiu: „Precum văz, dumneata ai mijloc bun de a primi din Principate cîte un product interesant, mi-ai putea cîștiga cînd și cînd cîte ceva?”¹⁰¹

În foile sale, Barițiu preia articole literare, poezii și din „Curierul Românesc”, „Curierul de ambe sexe” din București, din „Albina Românească” și „Dacia literară” din Iași. Intelectualii români transilvăneni ajung astfel să cunoască proza și poezia celor mai de seamă scriitori români de atunci din Moldova și Țara Românească. Amintim unele opere ale lui V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac, Al. Donici, Heliade Rădulescu, C. Negruzzi. Gh. Sion, scrieri istorice ale lui N. Bălcescu și M. Kogălniceanu, scrieri economice ale lui Ion Ionescu de la Brad ș.a. Cu drept cuvînt constată Iorga că „foloasele pe care Barițiu le-a adus astfel unității de

⁹⁹ Scrieri social-politice, p. 85 - 86.

¹⁰⁰ Cf. C. Bodea, *op. cit.*, p. 87.

¹⁰¹ P. Teodor, *op. cit.*, p. 85.

cultură a românilor și simțului de solidaritate a neamului, care trebuia să rezulte dintr-însa sînt în adevăr neprețuite¹⁰².

Dar și unele scrieri apărute în foile din Brașov erau reproduse în gazetele din Principate. Ceea ce este însă mult mai important, e faptul, că aceste foi transilvănene pătrundeau într-un număr foarte mare în celelalte două țări române. Astfel în 1847, din tirajul de 800 de exemplare, numărul abonaților din Moldova se ridica la 500¹⁰³. „Este vremea — scrie Iorga — cînd «Foaia» din Brașov se ridică... la însemnătate de întîiul organ panromânesc, întîia gazetă cuprinzînd informațiuni despre toți românii în acest spirit al culturii românești unice“¹⁰⁴.

În vederea sprijinirii cu forțe întreprinse — transilvănene, muntene și moldovene — a unității culturale, se întemeiază în 1845 la București „Asociația pentru înaintarea literaturii românești“ (cunoscută ca „Asociația literară a României“). În ședința de constituire din 22 iunie 1845, s-a luat hotărîrea de a angrena „toată românimea“ în sfera de activitate a societății. În acest scop se ia decizia să se invite cîte 3 din literații Moldovei și Transilvaniei, ca să împartă împreună cu Comitetul bucureștean sarcinile conducerii societății. S-au redactat astfel apeluri către Barițiu, dr. Vasici, canonicul Cipariu din Transilvania și s-au trimis adrese similare lui C. Negruzzi, V. Alecsandri și C. Negri în Moldova. Toți 6 erau rugați să formeze în părțile lor cîte un comitet, sucursală a celui din București, cu însărcinarea de a deschide liste de subscripții, de a aduna bani și a-i trimite la centru, împreună cu scrierile ce li se vor părea că merită a se tipări¹⁰⁵. Asociația a promovat de la început, alături de scopul cultural declarat pe față și un scop politic, tănuir¹⁰⁶.

Spre Barițiu se îndreaptă și comitetul „Societății studenților români de la Paris “ (1845). I se cerea lui, „care a plîns starea românilor, a lucrat și lucra neîncetat pentru dînsii“, să recomande pe cel mai bun tînăr transilvănean care, făgăduind „că va fi nenorociților români un om...“, pentru a studia cu ajutorul societății la Paris. Era rugat să strîngă și cotizațiile de la membrii transilvăneni pentru a le trimite la centru și să publice „Apelul“ și „Regulamentul societății“ în gazeta sa. Contribuțiile benevole de cărți pentru biblioteca din Paris urmau să fie trimise, prin alte centre, la Brașov lui Barițiu.

Gradul de colaborare transilvăneană la această societate nu este cunoscut. După o adnotare tîrzie, rămasă de la Barițiu pe adresa primită de la

¹⁰² N. Iorga, *Istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, vol. I, București, 1907, p. 308.

¹⁰³ Cf. V. Chereșteșiu, *op. cit.*, p. 27; V. Netea, *op. cit.*, p. 106; vezi și I. Bianu, *Abonații foilor lui Barițiu*, în „Convorbiri literare“, 1909, p. 1120.

¹⁰⁴ N. Iorga, *Istoria românilor în Ardeal*, 1909, p. 109.

¹⁰⁵ Cf. C. Bodea, *op. cit.*, p. 62.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 58.

Paris, ar urma să-l socotim destul de slab. Totuși în 1845, „Gazeta de Transilvania” este expedită, la cererea expresă a junimii române din Paris. Explicația rezervei arătate de inimosul transilvănean se găsește în retractarea publică pe care fusese silit să o facă atunci, așa cum s-a arătat mai sus¹⁰⁷.

Cu o rugămintă asemănătoare junilor români de la Paris, se adresase în 1844 Ioan Thomici din Pesta lui Barițiu. Îl anunța pe redactorul din Brașov despre întemeierea unei societăți „pentru mișcarea literaturii românești” de către studențimea română din Pesta. Îl rugă pe Barițiu să lanseze un apel prin presă pentru sprijinirea societății¹⁰⁸.

Tinerimea română de la liceul regesc (academic) din Cluj îl considera de asemenea mentor: „Deci umilit ne rugăm ca domnia tea după zelul național și nemăsurata iubire ce de atâtea ori ai vedit către noi, să binevoesci și acum a ni mai trimite gazetele, a căror cetire nu se poate spune cât folos aduce pentru noi; mai ales auditorii de drepturi cu prilejul Dietei foarte mult pot învăța”¹⁰⁹.

*
*   *
*

În primăvara anului 1848, Barițiu împlinea 10 ani de activitate publicistică. În acești ani, atât din punct de vedere social cât și național, el discutase toate problemele care aveau să stea la baza mișcării revoluționare. Foile din Brașov au înfățișat publicului românesc toate problemele mari ale timpului: lupta forțelor noi împotriva instituțiilor vechi și perimate, lupta împotriva privilegiilor și absolutismului, străduințele spre libertate socială și națională, problema unității culturale a românilor din toate părțile, aspirațiile spre unirea țărilor române locuite de același popor, năzuințele de înțelegere între popoare. Se poate constata, în concluzie, că dacă marea înclăștare revoluționară din 1848 nu i-a găsit pe români nepregătiți, acest fapt se datorește în bună parte activității publicistice a lui Barițiu. „Nimene mai mult decât el n-a contribuit în această epocă la formarea conștiinței politice și la trezirea, în toate inimile românești, a celui nestăpânit sentiment de libertate ce avea să electrizeze întreaga națiune și să o arunce cu atîta elan, la 3/15 mai (1848), în focul luptei pentru dreptate, libertate și independență. El a fost, prin combaterea feudalismului și prin îmbrățișarea revendicărilor maselor, unul din precursorii netăgăduiți ai revoluției”¹¹⁰.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 81.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 253.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 300.

¹¹⁰ V. Netea, *op. cit.*, p. 196.

DIE TÄTIGKEIT VON GEORGE BARIȚIU AUF SOZIALEM UND NATIONALEM GEBIET VOR 1848

(ZUSAMMENFASSUNG)

Durch die Gründung der „Gazeta de Transilvania“ und der „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ schuf Barițiu in den Jahren des Vormärz den fortschrittlichen Kräften, die sich für den Sturz der alten Gesellschaftsordnung vorbereiteten, wirksame Sprachrohre. Er selbst hat sich durch die von ihm veröffentlichten Artikel aktiv in diesen Kampf eingeschaltet.

Im ersten Teil der Arbeit untersucht der Verfasser den Kampf von Barițiu auf sozialem Gebiet. Es wird vor allem seine Stellungnahme zu der Befreiung der Jobagen (Leibeigenen) hervorgehoben. Da er in den meisten Fällen seinen Standpunkt nicht offen vertreten konnte, so berief er sich in seinen publizistischen Arbeiten meistens auf schon erschienene Artikel in der ungarischen und deutschen Presse des Landes.

Der zweite Teil beschäftigt sich mit dem von Barițiu geführten nationalen Kampf. Zunächst werden seine Bemühungen um die Hebung des rumänischen Schulwesens und die Förderung der rumänischen Kultur Siebenbürgens dargestellt. Der folgende Abschnitt untersucht den Kampf Barițius für die nationale Emanzipation der Rumänen, für ihre Gleichstellung mit den übrigen Nationalitäten Siebenbürgens. Im letzten Abschnitt werden der Kampf Barițius für die politische und kulturelle Einheit der Rumänen und seine Beziehungen zu den Intellektuellen der rumänischen Fürstentümer dargestellt.

Aus den Ausführungen geht hervor, dass Barițiu zu den bedeutendsten Vertretern gehört, die auf ideologischem Gebiet die Revolution von 1848 vorbereitet haben. Über ihn wurden zahlreiche Kontakte zwischen den rumänischen Intellektuellen der drei rumänischen Länder hergestellt.